

УДК 355.4.425

Леонов В. В., к.т.н., доцент;
Ворович Б. О., к. військ.н., доцент;
Сівоха І. М.

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ;

Війни ХХІ століття: технології “гібридної війни”

Резюме. У статті проведено аналіз основних характеристик “гібридної війни”, систематизовано складові гібридних загроз, особливості їх виникнення та можливі шляхи реагування на них.

Ключові слова: воєнні дії, зміст збройної боротьби, гібридна війна, війна керованого хаосу, повстанські дії.

Постановка проблеми. Воєнно-політична обстановка у світі характеризується складністю та суперечностями. Вона розвивається під впливом активізації процесу геостратегічної перебудови світу і кризи глобальної та регіональної безпеки, що показали останні події в Україні. Сучасний світ перебуває у стані системної нестійкості, розбалансованості й хаосу. До викликів і загроз епохи холодної війни додалися якісно нові небезпеки й загрози, які носять глобальний характер. Війна, як соціальне явище, не зникла з життя людства і в ХХІ столітті, не перетворилася в аномалію, а лише трансформувалася, втрачаючи старі й набуваючи нові риси. Світ у жодному разі не став більш стабільним і передбачуваним: війни безупинно трясуть нашу планету. Розпалювання націоналістичних пристрастей, ідейна нетерпимість, релігійна ворожнеча отруюють свідомість мільйонів людей. Невипадково війни починаються в головах людей, і тільки потім виливаються назовні. За одну мить, в історичному змісті, благополучні колись країни й регіони опиняються в стані розрухи, деградації й хаосу.

Якщо не брати до уваги політичну сутність сучасних воєнних конфліктів, то можна помітити, що вони мають загальні риси, відмінні від традиційних війн минулого. Насамперед сучасні війни виникають, як правило, у форматі внутрішньодержавного конфлікту й швидко здобувають міжнародний вимір. Військові конфлікти нового типу не мають виражених часових параметрів: у них немає чіткого початку й кінця. Ці конфлікти можуть жевріти роками, раптово переходити в “гарячу” стадію, а потім на якийсь час загасати, щоб знову загостритися в майбутньому.

Технології війн ХХІ століття суттєво відрізняються багатьма факторами від війн

минулого століття. Навіть локальні війни за останні два десятиліття у Євразії, Африці відрізняються деякими рисами від війни, яка відбувається в Україні. На сьогоднішній день проблема є в тому, що у відкритих вітчизняних виданнях не має ретельного аналізу вищезгаданих війн та загроз. Розв’язання цієї проблеми дозволить сприяти забезпеченню національної безпеки України завдяки своєчасного прийняття рішення на запобігання та усунення загроз “гібридної війни”.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен “мережецентричної війни”, “партизанської війни”, “гібридної війни”, “війни керованого хаосу” само по собі не є щось принципово нове для фахівця – і особливо для фахівця в області полемології та політичних технологій. Розумінню того, що відбувається сприяє, зокрема, ознайомлення з поглядами закордонних воєнних теоретиків і практиків: Т. Гоббса, Клаузевіца, Сунь Цзи, Е. Месснера, Л. Гарту, М. Хрустальова, Дж. Уоррена, Б. Хойзер, Р. Уэсселера, А. Снесарева, А. Свечина, Р. Гарра, Э. Людендорфа, К. Малапарте, Дж. Шарпа, А. Селіванова, А. Реймона, М. ван Кревельда й багатьох інших [1-8]. Ще в середині минулого століття Євген Месснер писав: “Надо перестать думать, что война – это когда воюют, а мир – когда не воюют. Можно быть в войне, не воюя явно... Современная форма войны есть мятеж. Это – отклонение от догм классического военного искусства. Это – ересь. Но мятежевойна – еретическая война... Насилие (устрашение и террор) и партизанство – главные “оружия” в этой войне... Теперь регулярное войско лишилось военной монополии; наряду с ним (а может быть, больше, чем оно) воюет иррегулярное войско, а ему секундируют подпольные организации... Воевание партизанами, диверсантами, террористами, вредителями, саботёрами, пропагандистами примет в будущем огромные

размеры... От офицера требуется способность к быстрому творческому бою, где нет шаблона, нет справочника, нет совещаний, а есть правильная оценка, ясное провидение, изощрённая находчивость... В мятежевойне, полной беспорядка, импровизация боевых построений и действий будет законом. Не об уничтожении живой силы надо думать, а о сокрушении психической силы. В этом вернейший путь к победе в мятежевойне” [2].

Залишається тільки осмислити й синтезувати результати існуючих праць щодо сучасності. Серед сучасних вітчизняних дослідників є: В. Телелим, Д. Музиченко, Ю. Пунда, Ю. Радковець [9, 10]. Але ґрунтовних, системних досліджень цієї проблеми поки що не проводилося. Разом із тим, події в Криму та на Південному Сході України в 2014-2015 роках показали, що цією проблемою необхідно займатися системно й постійно. Зрозуміло, що система державного управління, економіка, воєнна організація держави, у тому числі збройні сили та інститути цивільного суспільства повинні діяти скоординовано, щоб не допустити “керованого хаосу”, так само як і функціонувати в умовах такої загрози.

Метою статті є проведення аналізу технологічної складової війн і конфліктів (типу “гібридної війни”) та їх загроз за останні роки.

Виклад основного матеріалу. Воєнні дії у ході сучасних військових конфліктів набувають асиметричного характеру, коли в збройному протистоянні зіштовхуються регулярні збройні сили й іррегулярні формування. Це вимагає від регулярних військ відповідної спеціальної підготовки для дій проти іррегулярних формувань. Одночасно створюються умови для спеціальних дій і широкого застосування сил спеціальних операцій.

В умовах сучасної війни розцвітає таке явище, як “приватизація війни”. До традиційних двох сторін воєнного конфлікту додаються інші актори – незалежні племена, карні банди, батальйони “ополченців” q інші збройні формування, найчастіше іррегулярного типу [11]. Діючи самостійно, не підкоряючись ні одній стороні конфлікту, ці формування активно сприяють нагнітання хаосу й перешкоджають процесам мирного врегулювання. У силу специфіки складу учасників військового конфлікту самі воєнні дії часто ведуться з військової точки зору непрофесійно [12]. Лідери іррегулярних формувань не мають, як правило, спеціальної військової підготовки та воюють “за

поняттями”, що вносить додатковий хаос і плутанину, приводить до невинуватених жертв з усіх боків.

Хаос у зоні військового конфлікту проявляється в першу чергу у відсутності злагодженої системи управління військами й силами. Планування бойових дій здійснюється наспіх і безсистемно, за причиною швидко змінюваної обстановки, випадковості ситуацій, які складаються, що негативно відбивається на їхньому результаті. У ході воєнних дій сторони широко застосовують весь арсенал доступного їм озброєння, не замислюючись про наслідки й не зупиняючись перед порушенням норм і принципів міжнародного гуманітарного права. У якості цілей для ураження нерідко вибираються ключові об’єкти інфраструктури, хімічні підприємства й інші екологічно небезпечні об’єкти. При цьому головною жертвою війни керованого хаосу стає мирне населення. Раптово ввергнуті в стан війни жителі виявляються перед вибором: бігти куди очі дивляться або залишатися під бомбуваннями й обстрілами. Старі, жінки й діти гинуть першими. Масові страти, терор і залякування, насильства й грабежі стають жорстокою реальністю. Соціально-економічна деградація районів і цілих країн, увергнутих у стан війни, особливо при відсутності міжнародної допомоги й підтримки здобуває затяжний і незворотний характер. Виникає гуманітарна катастрофа.

Однак варто визнати, що проведення такої війни вимагає тривалих багаторічних підготовчих дій. Адже необхідно підірвати моральні підвалини найбільш активної частини населення, вселити йому абсурдну думку, що якщо сьогодні всіх убивати, усе ламати й руйнувати, то завтра саме собою наступить світле майбутнє! Події, які в 2014 році стрімко розгорнулися в Україні, є результатом багаторічної роботи спецслужб усіх країн, хто був зацікавлений у цих подіях.

У військово-політичному контексті поняття “гібридна війна” може поєднувати широкий діапазон дій, які здійснюються противником із використанням військових і іррегулярних формувань із одночасним залученням цивільних компонентів. У роботах експертів зустрічається близьке до цього поняття “війни керованого хаосу”, використання якого, як представляється, вимагає чіткого наукового обґрунтування. Широке поширення одержує також поняття “гібридні загрози”, які визначаються як загрози, які створюються противником, здатним одночасно та адаптивно використовувати традиційні й нетрадиційні засоби для досягнення власних цілей.

Стратегії “гібридних війн” і рекомендації із протистояння “гібридним загрозам” протягом

останніх років розробляються в США, державах-членах НАТО і Росії при цьому робиться висновок про принципові зміни в характері війни. Суть змін зводиться до посилення впливу на підготовку, хід і результат гібридної війни як військової, так й іррегулярної складової контингенту з одночасним залученням потенціалу цивільних компонентів.

Сьогодні поняття “гібридних воєн і загроз” з наукових статей переходять у деякі офіційні і робочі документи як США, держав-членів НАТО, так і РФ. Наприклад, у пункті 13 Підсумкової декларації саміту НАТО, що відбувся в м. Уельсі на початку вересня 2014 р., уперше на високому офіційному рівні йшла мова про необхідність підготовки альянсу до участі у війнах нового типу – гібридних війнах (hybrid warfare). На думку фахівців альянсу, такі війни містять у собі проведення широкого спектру як прямих бойових дій, так і таємних операцій, які здійснюватимуться за єдиним планом збройними силами, партизанськими й іншими іррегулярними формуваннями при участі різних цивільних компонентів [13].

В інтересах удосконалювання здатності союзників протистояти новим гібридним загрозам (hybrid warfare threats) документом вимагається налагодити тісну координацію між Міністерством внутрішніх справ, залучати сили поліції і жандармерії для припинення нетрадиційних загроз, пов'язаних із пропагандистськими кампаніями, кібератаками й діями місцевих сепаратистів. Проведення навчань для відпрацювання дій у гібридній війні називається одним із пріоритетів альянсу. У Латвії, зокрема, для цілей підготовки й координації таких навчань створений спеціальний центр (Strategic Communications Centre of Excellence).

Поняття «гібридні загрози» поєднує широкий діапазон ворожих обставин і намірів, таких як кібервійна, сценарії асиметричних конфліктів низької інтенсивності, глобальний тероризм, піратство, незаконна міграція, корупція, етнічні й релігійні конфлікти, безпека ресурсів, демографічні виклики, транснаціональна організована злочинність, проблеми глобалізації й поширення зброї масового знищення (ЗМЗ). У концепції НАТО, що одержала назву «NATO's Bi-Strategic Command Capstone Concept» (2010) [14], “гібридні загрози” визначаються як загрози, які створюються противником, здатним одночасно та адаптивно використовувати традиційні й нетрадиційні засоби для досягнення власних цілей. Таким чином, для завдань забезпечення

національної безпеки України в сучасних умовах важливо враховувати можливість адаптивного й систематичного використання однієї із згаданих або інших загроз чи комбінації декількох із них противником, що переслідує довгострокові політичні цілі. Таким противником може бути окрема держава, міжнародна організація або група зацікавлених країн, а також деякі недержавні актори.

Важливим кроком альянсу з підготовки до війн нового типу є рішення про формування у складі Сил початкового залучення (СПЗ) загальновійськових Сил швидкого розгортання (СШР) Very High Readiness Joint Task Force, що перебувають у 48-годинній готовності до дій. Разом із підрозділами сухопутних військ, авіації й флоту, у їхньому складі планується мати сили спеціальних операцій. Багатофункціональний склад СШР дозволяє припустити, що це формування може залучатися для рішення двох принципово різних завдань. Одне з яких буде полягати в запобіганні диверсійно-розвідувальних дій противника в загрозовий період та боротьбі з іррегулярними формуваннями на власній території. Друге завдання може складатися з організації підривної роботи на території противника за рахунок створення іррегулярних мережових структур із залученням заздалегідь створених людських і матеріальних ресурсів.

Система “гібридних загроз” включає загрози різного типу: традиційні, нестандартні, масштабний тероризм, а також підривні дії, у ході яких використовуються технології для протистояння військовій силі. Особливістю “гібридних загроз” є їх строго цілеспрямований, адаптивний стосовно держави-мішені й конкретний політичний ситуації характер. Такі загрози формуються під конкретну країну, як шиється костюм за індивідуальним замовленням. Ця особливість надає “гібридним загрозам” унікальну синергетику й обумовлює їх потужний руйнівний потенціал.

Цілеспрямований характер і висока динаміка переходу “гібридних загроз” з категорії потенційних до реально діючих вимагають ретельного попереднього пророблення заходів із протидії на державному рівні.

Російські воєнні експерти Ю.Н. Балуський і М.М. Хамзатов у статті “Глобалізація й військова справа”, опублікованої у “НВО” № 27 за 2014 рік, також заявляють, що сьогодні воєнні дії припускають погоджені у просторі і часі впливи за ключовими елементами системи національної безпеки противника на всій його території різновидовими (різновідомчими) тактичними угрупованнями, які керуються з єдиного стратегічного центру [15]. При цьому тактичними

одинацями можуть бути не тільки регулярні частини й підрозділи, але й різнотипні іррегулярні військові формування, приватні військові компанії (ПВК), що сьогодні має місце на сході України, і навіть суцільно цивільні структури.

Система “гібридних загроз” формується відповідно до заздалегідь підготовленого стратегічного задуму й впливає на широкий спектр цілей противника. Кінцева мета полягає у підриві сукупної потужності держави, позицій і впливу уряду усередині країни й на міжнародній арені. Таким чином, на відміну від інших видів загроз, система “гібридних загроз” орієнтується на строго обраний об’єкт впливу

(конкретну країну-мішень), має чіткий формат і певну кінцеву мету, а також являє собою ядро стратегічного задуму операції. Успішна реалізація комплексу загроз залежить від наявності джерела, здатного забезпечити необхідні сили й засоби, а також можливості доступу до них. Такий синергетичний ефект застосування гібридних загроз обумовлює їхню особливу небезпеку для всієї системи забезпечення національної безпеки країни.

“Гібридні загрози” мають наступні характерні риси (таблиця 1), які забезпечують їх ефективне застосування на всіх етапах гібридної війни.

Таблиця 1

Основні характерні риси “гібридних загроз”

Джерела загроз	Склад загроз	Масштаб (розмах) загроз
Держава. Терористична організація. Структури трансатлантичної організованої злочинності. Олігархічні клани.	Склад загроз визначається можливостями і цілями того, хто їх формує, а також уразливими місцями об’єкта впливу	Межі (зони) впливу загроз залежать від кількості й доступності об’єктів загроз, а також можливостей їхнього попереднього розкриття.

“Кумулятивний ефект” від впливу загроз цього типу забезпечується реалізацією системи комплексних, взаємозалежних підготовчих і виконавчих заходів, пов’язаних із координацією діяльності значної кількості учасників, які діють на території країни-мішені та за її межами. Успіху сприяє вмiле використання факторів, що обумовлюють високу динаміку розвитку обстановки й додання процесам необхідної спрямованості. В основі стратегії “гібридних воєн” лежить цілеспрямована робота із прогнозування й стратегічного планування.

Останнім часом у провідних країнах світу з’явилося поняття “війна керованого хаосу”. Розглянемо деякі аспекти цієї проблеми.

Не існує її однозначного розуміння експертним співтовариством, як частини теорії й практики військового мистецтва. Численні публікації, присвячені новим формам і способам ведення війн і збройних конфліктів, пропонують досить суперечливі точки зору із цих питань. Автори з легкістю оперують поняттями “кольорові революції”, “непрямі дії”, “латентні дії”, “громадянська війна”, “війни керованого хаосу”, “повстанські дії”, “мережні дії” тощо. При цьому, по суті, мається на увазі якась сукупність форм збройного протистояння, що інспіроване і фінансується із-за кордону, з використанням у тому числі іррегулярних формувань, розподілених у просторі і в часі, але, як правило, об’єднаних єдиним задумом і єдиною системою управління. Такі дії, через

неочевидну їхню ув’язку між собою, втягнутого в них цивільного населення, відсутності у першій фазі збройного протистояння з офіційною владою (що підтверджують події в Криму), наявності глибокої “димової завіси” під різними гаслами, які дуже складно класифікувати з погляду сучасної теорії воєнної конфліктології.

Тим важливіше сьогодні дати точні визначення таким діям, розробити обґрунтований понятійний апарат, запропонувати їх основні характерні ознаки, признаки та закономірності, відмінності від традиційних війн і збройних конфліктів. Найбільш істотними ознаками воєнних конфліктів є: причини й протиріччя, які привели до їхнього виникнення; склад конфліктуючих сторін; політичні й стратегічні цілі сторін конфлікту; шляхи досягнення цих цілей; застосовувані види зброї й військової техніки; просторовий розмах і тривалість; застосовувані форми й способи дій сил; особливості конфліктів; періодизація війн, конфліктів; можливі наслідки.

Розкриття кожної із цих ознак стосовно до війн нового типу дозволило б зняти існуючі невизначеності в підходах до оцінки змістовної частини таких війн і конфліктів.

Розглядаючи військові конфлікти останніх десятиліть, як складні суспільно-політичні явища, не можна забувати, що протидіючими сторонами по обидва боки в них виступають не тільки збройні сили й збройні формування (законні або незаконні), а такі війни ведуться також державами, навіть якщо одна з таких держав

виступає в ролі “замовника” (офіційно не декларуючи свою роль і участь).

Тому, при розгляді можливих дій, які стоять перед країною, яка зазнала агресії, необхідно оцінити роль і місце всіх інших компонентів військової організації держави. Варто чітко зрозуміти, які завдання при підготовці та в умовах військового конфлікту, на прикладі України, повинні вирішувати органи військового й політичного керівництва: державні й місцеві органи влади, оборонно-промислового комплексу (ОПК) країни й інші структури, які залучені до цього процесу. Як повинна бути організована робота адміністрації місцевого управління з підтримки життєдіяльності на території, охопленої військовим конфліктом? В умовах неодмінних супутників усіх військових конфліктів останніх десятиліть – гуманітарних катастроф, колапсу економіки, зруйнованого житлово-комунального господарства, медичного та інших видів забезпечення – підготовка до виконання цих завдань повинна бути організована завчасно. Особливо важливим представляється забезпечення безпеки й стійкого функціонування підприємств ОПК, паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), складів і арсеналів зброї та боєприпасів, які попали в зону конфлікту.

Ці питання є вкрай складними й вимагають детального розроблення для кожного з можливих сценаріїв розвитку подій, на кожній території, що є потенційно небезпечною в плані загроз виникнення військових конфліктів нового типу.

У зв'язку із цим було б доцільно звернутися до досвіду організації цивільної оборони у колишньому СРСР, територіальної оборони в інших країнах, військових адміністрацій у зонах конфліктів, адаптуючи їх до умов України; уточнити порядок організації мобілізаційної підготовки населення, територій і економіки держави. Але починати, звичайно, необхідно із серйозних досліджень і коригування нормативно-правової бази, що визначає питання забезпечення воєнної безпеки держави й національної безпеки країни в цілому.

Слід зазначити, що стратегія “гібридних воєн” розробляється, як країнами альянсу, так і РФ протягом декілька десятків років (приблизно з початку 90-х років минулого століття), однак, і дотепер немає чіткого єдиного визначення такої війни. Поряд із запропонованим вище визначенням, у загальному виді “гібридною війною” називають, наприклад, вид партизанської війни,

яка поєднує сучасні технології й сучасні методи мобілізації [16]. “Гібридна війна” визначається також як основний метод дій в асиметричній війні, що ведеться на трьох вибіркових видах поля бою: серед населення конфліктної зони, населення в тилу й міжнародному співтоваристві.

“Гібридну війну” можна визначити і як сукупність заздалегідь підготовлених і оперативних реалізованих державою дій військового, дипломатичного, інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. При цьому важливо відзначити, що для гібридної війни є необхідність розробляти нові системи зброї та військової техніки з впровадженням сучасних новітніх технологій.

Для організації протидії важливо заздалегідь визначити заходи щодо забезпечення національної безпеки й координації зусиль з протидії загрозам із міжнародними організаціями, наприклад, з ООН, ОБСЄ, ЄС та НАТО, підтримка з боку яких надзвичайно важлива для обґрунтування легітимності дій окремої країни або групи держав.

Цілеспрямований характер і висока динаміка переходу “гібридних загроз” із категорії потенційних до реально діючих вимагають ретельного попереднього пророблення на державному рівні заходів протидії. При цьому, як представляється, важливо мати на увазі наступні обставини:

на сьогодні в РФ розроблені й впроваджуються інноваційні адаптивні технології “гібридних воєн” і “гібридних загроз”, які представляють загрозу національній безпеці країнам, які мають спільний кордон з нею;

важливим завданням України повинно бути розуміння небезпеки й завчасне вироблення адекватних заходів протидії. У системі забезпечення національної безпеки країни важливо вчасно розкрити місця, уразливі для цього виду загроз, а також провести аналіз із метою визначення можливого складу гібридних загроз, які можуть бути сформовані для впливу на державу;

заходи, які прийняті, мають здійснюватися в руслі підготовки країни й збройних сил до всього спектру можливих конфліктів сучасності.

З урахуванням згаданих обставин, доцільно здійснити науково-практичне обґрунтування впливу глобалізації, особливостей внутрішньої обстановки в країнах-сусідах України, визначити можливі способи застосування «гібридних загроз» у відношенні нашої держави. Особливу увагу варто приділити розкриттю вразливих місць для застосування цих технологій і виробленню превентивних заходів протидії гібридній війні, яка ведеться проти України. Заходи протидії

гібридним загрозам вимагають взаємодії із широким спектром партнерів – окремими державами й міжнародними організаціями, а також залучення внутрішніх ресурсів, включаючи систему територіальної оборони, надійний захист кордонів, а також залучення світового співтовариства, освітніх установ, використання можливостей публічної дипломатії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У новій воєнній доктрині у ст.12, 14 РФ визначає Україну як одну з головних загроз національній безпеці Росії [17,18,19], що в свою чергу ставить вимоги до воєнної безпеки України. Тим більше, що уже сьогодні РФ реалізує технологію “гібридної війни” проти України.

У плані підготовки нашої держави до нового типу війни потрібно не тільки новий тип мислення командного складу, але й нова структура, як Збройних Сил України, так і всієї воєнної організації держави. У внутрішньополітичному плані повинна вестися робота з консолідації країни й нації на основі об'єднуючих цінностей, з формування у громадян почуття національної гідності та відповідальності за країну. Причому необхідно послідовно впроваджувати в суспільну свідомість думку про те, що найважливішою цінністю нації є наша держава. До цієї ж діяльності варто віднести розвиток економіки й підвищення рівня добробуту громадян. Треба додати потужний імпульс військовому будівництву з урахуванням перспектив застосування військової сили, виходячи із ситуації, яка виникла, і може виникнути не тільки завтра, але й через кілька десятиліть.

В умовах постійного й потужного інформаційного впливу, що легко стає ангажованим і руйнівним, особливо забезпечити надійний захист від організованої інформаційної агресії проти України.

Доцільно у ВВНЗ МОУ ввести до навчальних планів вивчення особливостей роботи командирів та інших посадових осіб в умовах ведення “гібридних війн”.

Дослідження феномену «гібридні війни» та організації боротьби з ними в умовах сучасності потребує подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Клаузевиц К. О войне. В 2 т. Т.1 / К. фон Клаузевиц. – М.: ООО «Издательство АСТ»; СПб.: Terra Fantastica, 2002. – 558, [2] с. – (Классическая военная мысль).
2. Месснер Е.Э. Всемирная мятежевойна. – Жуковский; М.: Кучково поле, 2004.
3. Сунь-Цзы. Трактаты о военном искусстве / Сунь-Цзы, Сунь-Цзы; Пер. с кит., предисл. и коммент. Н.И. Конрада. – М.: ООО "Издательство АСТ"; СПб.: Terra Fantastica, 2002. – 558, [2] с.: ил. – (Классическая военная мысль).
4. Münkler, Guerillakrieg und Terrorismus; in: ders., Gewalt und Ordnung. Das Bild des Krieges im politischen Denken, Frankfurt/M. 1992. [Мюнклер. Партизанская война и терроризм, в: Насилие и порядок. Образ войны в политическом мышлении. Франкфурт-на-Майне, 1992.]
5. Erhard Eppler, Vom Gewaltmonopol zum Gewaltmarkt? Die Privatisierung und Kommerzialisierung von Gewalt, Frankfurt/M. 2002.[Эрхард Эпплер. От монополии на насилие к рынку насилия? Приватизация и коммерциализация насилия. Франкфурт-на-Майне, 2002].
6. Mary Kaldor, Neue und alte Kriege. Organisierte Gewalt im Zeitalter der Globalisierung, Frankfurt/M. 2000 [Мэри Калдор. Новые и старые войны. Организованное насилие в эпоху глобализации. Франкфурт-на-Майне 2000].
7. Christopher Daase, Kleine Kriege – große Wirkung. Wie unkonventionelle Kriegführung die internationale Politik verändert, Baden-Baden 1999 [Кристофер Даазе. Маленькие войны – большое значение. Как нетрадиционное ведение войны изменяет международную политику. Баден-Баден 1999].
8. Арон Реймон. Мир і війна між націями/ пер. з фр. – К.: МП «Юніверс», 2000. – 688 с.
9. Телелим В.М., Музиченко Д.П., Пунда Ю.В. Планування сил для виконання бойових завдань у «гібридній війні»/ Телелим В.М., Музиченко Д.П., Пунда Ю.В.// Наука і оборона. – 2014, №3. С. 30 – 35.
10. Радковець Ю.І. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України/ Радковець Ю.І.// Наука і оборона. – 2014 - №3. С. 36 – 42.
11. Леонов В.В. Терористичний інтернаціонал: міф чи реальність?// Стратегічна панорама, 2004, №3 (Щоквартальний науково-практичний журнал РНБО України). С. 38-47.
12. Леонов В.В. Асиметрична війна: аспекти й тенденції// Стратегічна панорама. №4 2005 р. (Щоквартальний науково-практичний журнал РНБО України). С. 143-149
13. Декларація Уельського саміту видана главами держав та урядів, які брали участь у засіданні Північноатлантичної ради в Уельсі//Інтернет ресурс:
http://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=uk
14. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів в Лісабоні 19 Листопада 2010 року// Інтернет ресурс:
<http://nato.mfa.gov.ua/ua/act/open/id/2086>
15. Балувевский Ю.Н., Хамзатов М.М. Глобализация и военное дело//Независимое военное обозрение № 27 2014г. Інтернет ресурс:

- http://nvo.ng.ru/concepts/2014-08-08/1_globalisation.html.
16. Зайцев А.И. Партизанскими методами//Военно-промышленный курьер №32 (550) 2014 г. Интернет ресурс: <http://vpk-news.ru/articles/21649>.
17. Военная доктрина Российской Федерации. Введена Указом президента РФ № 815 от 25 декабря 2014 г.
18. Еленский О.А. Три месяца на новую военную доктрину. Интернет ресурс: http://nvo.ng.ru/realty/2014-10-17/1_doctrina.html.
19. Подгорных Ю.Д., Долгов В.Я. Угрозы безопасности России// Воздушно-космическая оборона, № 5 2014. Интернет ресурс: <http://www.vko.ru/geopolitika/ugrozy-bezopasnosti-rossii>.

Стаття надійшла до редакції 03.03.2015

Леонов В. В.;
Ворович Б. А.;
Сивоха И. М.

Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, Київ

Войны XXI столетия: технологии “гибридной войны”

Резюме В статье проведен анализ основных характеристик гибридной войны, систематизированы составляющие гибридных угроз, особенности их возникновения и возможные пути реагирования на них.

Ключевые слова: военные действия, содержание вооруженной борьбы, гибридная война, война управляемого хаоса, повстанческие действия.

V. Leonov;
B. Vorovich;
I. Sivoha

Center for Military and Strategic Studies National Defence University of Ukraine named Ivan Chernykhovskij

Wars of XXI of century : technologies of “hybrid war”

Resume. The analysis of basic descriptions of hybrid war is conducted in the article, the constituents of hybrid threats, feature of their origin and possible ways of reacting are systematized on them.

Keywords: military actions, content of warfare, hybrid warfare, warfare of controlled chaos, insurgency/